

Piles baptismals sevillanes del segle XVI a l'illa de la Palma (Canàries)

Albert Telese i Compte

Ulrike Voigt Meyer

RESUM:

Aquest article pretén divulgar l'existència de cinc piles baptismals del segle XVI a altres tants municipis de l'illa canària de La Palma. L'article és una adaptació al català d'un treball precedent publicat per nosaltres a la revista italiana *Ceramica Antica* l'any 2004¹, treball que va passar poc menys que desapercbut en l'àmbit de la pisa hispànica per l'escassa difusió d'aquella revista a Espanya. Aquest fet ens mou a donar a conèixer el que considerem un important descobriment per a la ceràmica sevillana, ja que es tractava de cinc piles baptismals inèdites fins aquell moment. L'article anterior ha estat actualitzat amb noves aportacions i fotografies, fruit d'una ulterior visita realitzada a l'illa l'any 2008.

Breu apunt històric

L'antiga Benahore (la "meva terra" dels aborígens canaris), avui Illa de La Palma (fig. 1 i 2), va ser conquerida per Alonso Fernández de Lugo, el 3 de maig de 1493. La conquesta s'havia consumat en menys d'un any. Fernández de Lugo es va valer de l'engany, la ignomínia i les fórmules tendencioses en les negociacions, utilitzant a la intèrpret indígena Francisca de Gasmira, prèviament capturada i alligada de manera convenient per als interessos dels conqueridors². En el temps de la conquesta, els espanyols es van trobar amb que els habitants de l'illa vivien en un període històric equivalent al Neolític europeu. Segons sembla, totes les illes de l'arxipèlag canari eren habitades per la mateixa ètnia, la de "Mechta el Arbi", originària del nord d'Àfrica³.

PARAULES CLAU:

Ceràmica sevillana - La Palma - piles baptismals - segle XVI

Un cop conquerida l'illa, Fernández de Lugo va esclavitzar centenars d'aborígens, que posteriorment es rebel·larien contra els abusos i imposicions. Aquests aldarulls van haver de ser pacificats mitjançant l'ús de la força amb gent vinguda expressament de Tenerife⁴.

El mateix dia de la conquesta (3 de maig de 1493), es funda la capital de Santa Cruz de La Palma. És el mateix Fernández de Lugo qui tria l'emplaçament, una badia protegida per l'elevat contrafort que suposa la muntanya de la Concepción. La seva localització atorga al port de la ciutat un refugi extraordinari. Això, i la situació geogràfica entre la Península Ibèrica i Amèrica, faran que en el segle XVI, el port de Santa Cruz de La Palma sigui el tercer en importància de l'Imperi, després de Sevilla i Anvers⁵.

1. TELESE COMPTE, A.; VOIGT MEYER, U.: "Fonti Battesimali sivigliani nell'isola di La Palma alle Canarie", *Ceramica Antica*, núm. 146, Ferrara, març 2004, pp. 44-60.

2. CONCEPCIÓN, J.L.: *Guía del visitante de La Palma*, La Laguna, Tenerife, 2000, p. 11.

3. ANÓNIM: *Spain. Canary Islands*, Michelin Tourist Guide, 4th Edition, Paris,

1985, p. 281.

4. CONCEPCIÓN, *op. cit.*, p. 12.

5. HERNÁNDEZ BUENO, M.; HITA, CARLOS; FERRAN, E.: *Tenerife, La Palma, La Gomera i El Hierro*, "Guías de Hoy", Ed. Anaya, Madrid, 1993, p. 78.

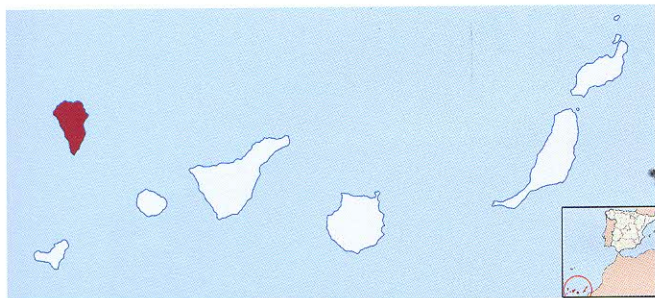

Fig. 1. Situació de l'Illa de La Palma dins de l'arxipèlag canari.

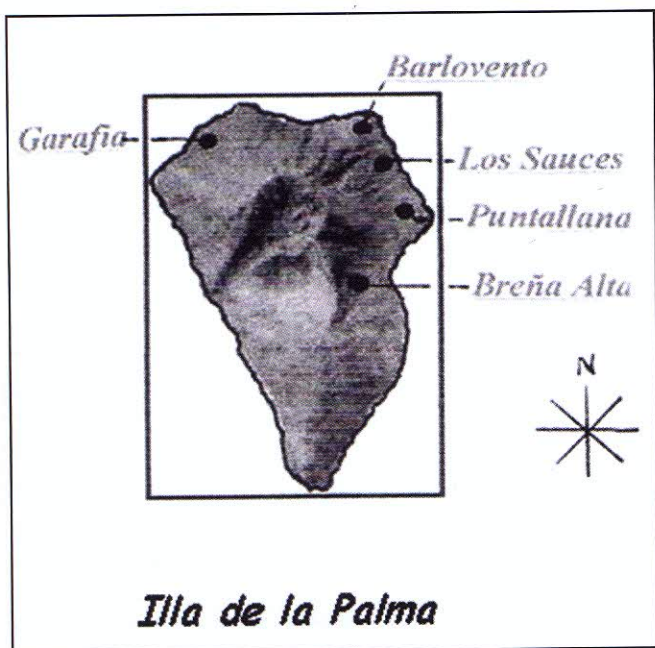

Fig. 2. Ubicació de les diferents localitats de l'illa de La Palma amb piles baptismals sevillanes in situ.

Sota la perspectiva del colonitzador, la conquesta implica el fet de cristianitzar el territori dels antics aborígens, i encara que de bon principi els conqueridors venen com a esclaus a molts d'ells, encara queden molts altres indígenes que, paulatinament, són incorporats a la nova societat que s'hi forma. Des del punt de vista ètnic, la nova societat palmera es forja, doncs, sobre un fort tronc aborigen, i encara que molts dels vells costums es perden, d'altres es van adaptant i perduren en el temps⁶. Aquesta "incorporació" comporta la seva cristianització, i en conseqüència, l'erecció de temples catòlics en tot el territori, fet que té lloc des de finals del s. XV i durant tot el XVI.

Entre els temples més antics de l'illa de La Palma figuren el de sant Miquel Arcàngel, en la vila de Tazacorte, aixecat ja l'any 1493⁷; el de sant Blas, en la vila de El Mazo, de 1495⁸; i

el del Salvador del Mundo, de 1503, en la mateixa capital⁹. En les dècades següents es construeixen la majoria dels temples dels diversos municipis de l'illa. Generalment són esglésies de caràcter colonial en que conviuen elements arquitectònics del renaixement espanyol amb elements propis del mudèjar andalusí. En ells es van anar afegint, posteriorment, estructures barroques pròpies de les renovacions dutes a terme durant els segles XVII i XVIII, evidents sobretot en els campanars, façanes, altars i capelles. En molts casos, però, en els edificis perduren els enteixinats mudèjars originals.

Arribats a aquest punt hem de donar notícia de l'existència, en alguns d'aquests temples de La Palma, d'unes piles baptismals realitzades en ceràmica vidrada. Es tracta de peces de manufactura sevillana que varen ser encarregades als obradors de la capital andalusa per equipar les esglésies al poc temps de ser construïdes, és a dir, durant el segle XVI. Per descomptat que en la cristianització de l'illa i el conseqüent bateig dels indígenes, rau el fet de que tantes esglésies fossin edificades en un espai de temps tan breu. I el mateix fet explica l'encàrrec a la Península dels objectes litúrgics i de culte indispensables per a la pràctica de les diverses cerimònies religioses. D'altra banda, l'actiu comerç d'Espanya amb Amèrica durant tot el segle XVI, tingué com a punt estratègic intermedi les illes occidentals de l'arxipèlag canari, per la qual cosa el tràfic de tota mena de productes era un fet habitual.

Així doncs, els objectes de culte per a les Illes Canàries arribaren des de Sevilla de forma regular aprofitant aquesta via de comerç en actiu i ben establerta. Per altra banda, Sevilla era, aleshores, un centre productor de ceràmica de primera magnitud, i les piles baptismals, com és ben sabut, formaven part del repertori dels seus obradors. No té res d'estrany, doncs, que aquestes peces fossin encarregades a la capital andalusa amb destinació final no solament a les Canàries sinó també a Amèrica.

Les piles baptismals sevillanes. Revisió de conjunt

Aquestes obres constitueixen un dels productes més notables elaborats als tallers sevillans. Amb tot, les referències són escasses i s'han abordat quasi exclusivament en textos de caràcter general. Segons sembla, la primera referència escrita és de Gestoso, qui l'any 1899 donava a conèixer aquestes piles fins aleshores pràcticament ignorades en la bibliografia. En el seu treball afirmava que constituïen les obres més importants sorgides de les *ollerías* sevillanes¹⁰.

Pocs anys després, el 1903, el propi Gestoso, en la seva obra antològica *Historia de los Barros Vidriados Sevillanos*, es

6. CONCEPCIÓN, op. cit., p. 12.

7. HERNÁNDEZ et alii, op. cit., p. 75.

8. *Ibidem*, p. 83.

9. *Ibidem*, p. 79.

10. GESTOSO, J.: "Pilas Bautismales", *La Ilustración Artística*, núm. 915, Barcelona, 10 de juliol de 1899.

referia a aquestes piles baptismals més extensament.¹¹ Entre altres coses afirmava que la grandària d'aquestes piles, el gruix de la seva paret, la seva ornamentació i el seu vidrat, degueren implicar grans dificultats en el procés d'elaboració i coccio. D'aquí —deia Gestoso— l'interès tècnic afegit que ofereixen aquestes obres¹². Efectivament, el fet mateix de l'enduriment de l'argila devia ser un procés lent i delicat, ja que sense un assecat homogeni el risc de fractura en ser cuites les peces era molt elevat.

Gestoso assenyalava també la manera de decorar-les, aplicant a la superfície llisa de copes i columnes, plaquetes motllurades apart, com figures de sants, roses, monogrames de IHS, corones, pinyes i altres ornaments. Un altre procediment decoratiu era esculpir-ne els ornaments en la mateixa copa, de manera que molts exemplars ofereixen una tècnica mixta de decoració, s'aprecien elements estampats refosos en el fang alternats amb motlures aplicades¹³. (Fig. 3)

L'autor sevillà cita les piles més importants conegudes, com les de Castilleja de la Cuesta, Castilleja de Talhara, Carmona, Archidona, Sevilla, Jaén, La Laguna (Tenerife) i Arrucas (Gran Canària), encara que el més interessant aquí és transcriure les dades de la carta que li va ser enviada des de La Laguna pel sacerdot D. José Rodríguez Moreno, qui li facilita informació relativa als exemplars que encara es conserven a les Illes Canàries. Segons aquestes dades, a part de la pila baptismal de La Laguna, Rodríguez diu conèixer dos exemplars més a l'illa de La Palma: un a la parròquia de Los Sauces, i un altre a la de Breña Alta (no n'esmenta, doncs, els altres tres exemplars que descriurem aquí). L'època en que es van portar aquestes peces, afegeix Rodríguez, degué ser entre 1499 i 1539, encara que en els arxius no troba cap referència que doni compte d'aquestes partides¹⁴.

Qui troba alguna dada en la península és el mateix Gestoso. Aquest autor cita la compra, l'any 1514, per part de la Casa de Contratación de Sevilla “*de dos pilas bautismales de barro grandes vidriadas que entre otras cosas serán enviadas a Jamaica este mismo año*”. En aquest document també es fa constar “*que conviene al Servicio de Nuestro Señor proveerse las iglesias de aquella tierra de algunas pilas de bautizar que son muy necesarias para el Sacramento del Bautismo...y que éstas fuesen de barro vidriado*”¹⁵.

L'any 1952, Ainaud es refereix a l'estil d'aquestes obres considerant que les més antigues deriven de l'estil gòtic, i

són, afirma, de bellíssima factura. Destaca la pila de l'església de San Pedro (Carmona), què és l'única signada pel seu autor (“Juan Sánchez Vachero me fiso”), la de l'església de la Concepción (La Laguna), i la de l'Hospital de San Lázaro (Sevilla), avui al Museo Arqueológico de la capital andalusa. Ainaud considera la d'Antequera com la més tardana, i afirma que la manufactura d'aquestes obres devia perdurar durant tot el segle XVI i part del XVII¹⁶.

Sánchez Pacheco, l'any 1981, afirmava que aquestes peces estan executades mitjançant la tècnica àrab, encara que la seva decoració sigui renaixentista. Confirma la seva exportació a Amèrica i el seu ús és majoritari durant el segle XVI. Aquesta autora il·lustra un exemplar de la col·lecció dels comtes de Casa-Galindo i es refereix a l'extinció d'aquesta producció abans del 1671¹⁷.

Efectivament, aquests objectes, endinsat el segle XVII, es fan cada cop més escassos com a conseqüència de les disposicions de l'autoritat eclesiàstica, entre les quals cal citar les Sinodiales del Obispado de Málaga, d'aquest 1671, segons les quals, entre altres coses es disposa “*que la pila [de baptisme] sea de piedra y no de barro, y donde ha quedado alguna [s'entén de barro] se consuma dentro de dos meses y se haga de piedra*”¹⁸. Aquest concepte de “consumir” crida l'atenció, ja que sembla que s'hagi d'interpretar com a “destruir” o com a mínim “substituir”; no creiem que es pugui entendre d'una altra manera. En tot cas aquesta disposició explicaria, en part, l'escassetat d'exemplars conservats, i suggereix la possibilitat de que en certs llocs allunyats dels centres de decisió, aquella no s'arribés a complir, el que explicaria la seva major presència en algunes zones geogràfiques.

L'any 1985, Pleguezuelo considerava que aquestes peces, conjuntament amb els brocals de pou i les grans gerres, eren el més representatiu de l'obra medieval sevillana en monocromia vidrada. Aquest autor descriu succintament les tècniques de decoració mitjançant l'estampat refós o en relleu a base de franges horitzontals amb motius entrellaçats, inscripcions cúfiques o gòtiques, labors de *sebtka*, arcades, i altres motius de variada procedència, bé islàmica, bé cristiana¹⁹.

L'any 1991 Martínez Caviro escriu a bastament sobre aquest tema. Refereix que a la possible generalització de les piles baptismals sevillanes, degueren contribuir els magnats andalusos, i argüeix que, en efecte, aquests les encarregaven per a les esglésies dels seus estats, com el duc d'Osuna, segons es desprèn del següent text de Méndez Silva: “... Los Corrales, tres leguas de Osuna, tiene una parroquia de San

11. GESTOSO, J.: *Historia de los Barros Vidriados Sevillanos desde sus orígenes hasta nuestros días*, Sevilla, 1903. Aquesta obra va ser reeditada l'any 1995 per l'Ajuntament de Sevilla, amb una extensa presentació a càrrec de l'historiador de la ceràmica sevillana, Dr. Alfonso Pleguezuelo.

12. *Ibidem*, p. 138.

13. *Ibidem*, p. 139.

14. *Ibidem*, pp. 139-140.

15. *Ibidem*, pp. 141-142: *Libro de Tesorería. Estante 39. Cajón a. Legajo 1/8. Archivo General de Indias* (sic).

16. AINAUD DE LASARTE, J.: *Cerámica y vidrio*, Col. “Ars Hispaniae”, Vol. X, Ed. Plus Ultra, Madrid, 1952, pp. 197-198, fig. 555-556.

17. SÁNCHEZ PACHECO, T.: “Sevilla”, *Cerámica Esmaltada Española*, Ed. Labor, Barcelona, 1981, pp. 97 i 100.

18. GESTOSO, *op. cit.*, p. 143.

19. PLEGUEZUELO, A.: *Cerámica de Triana (Siglos XVI al XIX)*, Sevilla, 1985, pp. 18-19.

	Los Sauces a. 1515	Puntallana a. 1515	Breña Alta a. 1539	Garafia circa 1560	Barlovento circa 1600	Descripció
	•	•	•			Cara humana
				•		Cap de querubí
	•	•				Gall
					•	Petxina
	•	•	•			Pinya allargada
		•	•	•	•	Pinya gruixuda
	•	•				Gla
	•					Disc vegetal
		•				Fulles
	•					Florer
	•	•				Anagrama IHS
			•			Claus de S. Pere
	•	•	•	•	•	Nervadures llises
	•		•	•	•	Nervadures relleu

Fig. 3. Esquema amb els motius decoratius estampillats i motllurats presents en les diverses piles baptismals de l'illa de La Palma.

*Francisco Javier, 100 vecinos población de nuestros tiempos. Pila verde como todas las del Ducado de Osuna*²⁰.

Malgrat la hipotètica i sempre relativa abundància d'aquestes obres, no se'n coneixen gaires exemplars. La raó apuntada més amunt s'evidencia un cop més a través d'un altre document: en el protocol de la fàbrica de l'església de Santa Maria de Alcor, a la vila de Mairena, fet l'any 1673, consta la següent dada: "...De orden de Su Ilustrísima está mandado quebrar [aquí no hi ha cap dubte, es tracta de trencar, inutilitzar] la pila de bautismo, que es de barro verde antigua desde la fundación de la iglesia, y poner una nueva que por momentos se espera, cuyo valor importa 100 ducados. La pila nueva se puso y es la que está..."²¹.

Martínez Caviro descriu minuciosament les piles baptismals de Castilleja de Talhara (que considera la més antiga de totes, potser de finals del s. XIV o principi del XV); de l'església de San Bartolomé de Jaén (que data de final del XV o principi del XVI); de San Pedro de Carmona (de la mateixa època que l'anterior); d'Archidona, a la província de Màlaga (de final del segle XV?); de Castilleja de la Cuesta (de final del XV); de l'Hospital de San Lázaro de Sevilla, avui al Museo Arqueológico de Sevilla (de final del s. XV o principi del XVI); de l'església de la localitat de Torres (Jaén); i de l'església de la Concepción, a la localitat tinerfense de La Laguna (de final del s. XV). L'autora castellana també cita les dues piles de l'illa de La Palma esmentades per Gestoso, és a dir, la de Los Sauces i la de Breña Alta, encara que sense descriure-les ni publicar-les. Possiblement no les va arribar a veure i en refereix la seva existència arran de la nota de Gestoso²².

L'estudi estilístic de Martínez Caviro, que interpreta els diversos elements decoratius que ofereixen aquestes obres, insisteix en el seu estil mudèjar, ja que posen de manifest al mateix temps la influència Occidental i Oriental. A la primera correspondrien, entre molts altres símbols, els castells, i a la segona, també entre altres, les pinyes. Segui com sigui, els autors d'aquestes peces aconseguiren una admirable síntesi d'estils i tradicions, que queden remarcats per una característica tècnica específica: la seva coberta obtinguda amb una barreja d'òxid de plom i òxid de coure, que en proporciona un atractiu color verd²³.

Les referències més recents sobre aquestes obres les dona Pleguezuelo. Una data de 1997 en la que aquest autor insisteix en l'origen morfològic d'aquestes obres. Segons diu "la idea partiria de las pilas para abluciones de época islámica, pero el nuevo rito cristiano originaría un nuevo objeto. Dado

que el bautismo se hacía por inmersión, era lógico que la forma creada partiera de las tinas o medias tinas que hasta entonces habían servido para el aseo personal. Un soporte cilíndrico a modo de carrete serviría para alzar la copa. Estas piezas fueron habituales en las iglesias mudéjares sevillanas hasta que fueron substituidas por las de mármol a partir del s. XVI y en el XVII. La decoración se conseguía mediante estampillado i pastillajes hechos a molde, así como baño de vidrio verde en el exterior y blanco en el interior"²⁴.

Pel que fa la tècnica d'elaboració, Pleguezuelo escriu, pels brocals, gerres i piles, és a dir, per pujar les peces de gran capacitat que: "sobre un urdido y mediante paletado de un rollo de barro, iban construyendo la obra por anillos superpuestos..."²⁵.

Pel que fa la cronologia, aquest autor sevillà afirma que les piles més antigues datarien dels segles XIII i XIV. Tot seguit cita la majoria de peces esmentades amb anterioritat, publica la procedent de l'Hospital de San Lázaro de Sevilla i refereix la seva exportació a Amèrica²⁶.

Així doncs, de la revisió de conjunt es desprèn que la majoria d'autors concedeix una gran rellevància a aquestes obres, i que gairebé tots citen sempre les mateixes peces. El seu nombre, pel que es veu, sembla aproximar-se a una dotzena d'exemplars conservats més o menys. També es constata que només són citades dues de les cinc piles de l'illa de La Palma, essent les altres tres desconegudes pels autors que s'han referit a aquestes peces en la bibliografia especialitzada.

Les piles baptismals de La Palma. Descripció

Peça núm. 1 (fig. 4 a 7).

- Localitat: Los Sauces
- Temple: Església de Nuestra Señora de Montserrat
- Any de consagració: 1515
- Dades tècniques de la pila baptismal:

- * Alçada: 97,5 cm
- * Diàmetre de boca: 92 cm
- * Circumferència màxima: 289 cm
- * Alçada recipient: 40,5 cm
- * Alçada pedestal: 57 cm
- * Gruix de paret a la boca: 5 cm

* Decoració: vidrat plumbífer verd a l'exterior i blanc estannífer a l'interior. Decoració a base d'elements en relleu, motllurats o estampillats aplicats a la superfície de la peça. Aquests elements consisteixen en caps antropomorfs, medallons

20. MARTÍNEZ CAVIRO, B.: *Cerámica Hispano Musulmana*, Ed. El Viso, Madrid, 1991, p. 295.

21. *Ibidem*, p. 295.

22. *Ibidem*, pp. 295-299.

23. SÁNCHEZ PACHECO, T.: *Cerámica Española*, Asociación Cultural Saloni, Barcelona, 1995, pp. 121-122.

24. PLEGUEZUELO, A.: "Cerámica de Sevilla (1248-1841)", *Cerámica española, Summa Artis*, Vol. XLII, Espasa Calpe, Madrid, 1997, pp. 359-360.

25. *Ibidem*, p. 358.

26. PLEGUEZUELO, A.: "Cerámicas de ida y vuelta. Castilla, América y Asia", *Talaveras de Puebla*, Barcelona, 2007, p. 26 i 27.

amb un gall, anagrames amb IHS, motius vegetals com pinyes i glans, i floreres (fig. 3 a, c, e, g, h i m). De les pinyes emergeixen tiges ondulants que van d'uns motius als altres. Aquesta ornamentació es desenvolupa tant a la boca com al pedestal.

* Observacions: Aquesta pila i la de Puntallana, són les més antigues de l'illa de La Palma. El més versemblant és que aquestes piles fossin incorporades als temples on es troben en dates properes a la seva consagració. Tractant-se d'objectes litúrgics sacramentals són, com és obvi, una de les raons de ser dels mateixos temples.

L'església de Nuestra Señora de Montserrat va arribar a estar parcialment destruïda, per la qual cosa diversos objectes de culte dels que avui poden veure's-hi procedeixen de la veïna parròquia de San Andrés²⁷. Amb tot, aquest fet no altera les dades cronològiques d'aquesta pila, perquè l'església de San Andrés va ser consagrada el mateix any de 1515. Es tracta d'una obra profusament decorada, amb un gran repertori de motius aplicats i bella forma de la copa.

Fig. 4. Pila baptismal de la localitat de Los Sauces.

Fig. 5. Detall de la copa de la fig. 4.

Fig. 6. Detall motllurat de la fig. 4.

Fig. 7. Detall motllurat de la fig. 4.

27. Comunicació personal facilitada pel Rvnd. pare Amado Rodríguez Concepción.

Peça núm. 2 (fig. 8 a 13).

- Localitat: Puntallana
- Temple: Església de San Juan Bautista
- Any de consagració: 1515
- Dades tècniques de la pila baptismal:

* Alçada: 98 cm

* Diàmetre de boca: 78 cm

* Circumferència màxima: 245 cm

* Alçada recipient: 43 cm

* Alçada pedestal: 55 cm

* Gruix de paret a la boca: 5,5 cm

* Decoració: vidrat plumbífer verd a l'exterior i blanc estannífer a l'interior. Decoració a base d'elements en relleu motllurats i estampillats aplicats a la superfície de la peça. Aquests consisteixen en caps humans, medallons amb un gall i amb l'anagrama IHS, motius vegetals en forma de ploma, pinyes allargades, pinyes arrodonides i glans. (fig. 3 a, c, e, f, g, i, k i l). De les pinyes se'n deriven tiges sinuoses que enllacen els diversos elements. En el pedestal s'aprecien nervadures diagonals aplicades en sentit axial. Aquesta base està pintada en verd, i no s'hi aprecia el vidrat original.

* Observacions: Com pot veure's, l'any de consagració del temple al qual pertany aquesta peça és el mateix que l'anterior. La coincidència d'ambdues peces en el temps es confirma per l'existència de molts elements decoratius comuns, fins i tot fets amb el mateix motlle o estampilla. Això no obstant, les formes no són iguals, i així com la pila de Los Sauces manté una relació copa-pedestal equilibrada i harmoniosa basada en l'amplitud de la seva copa i la relativament escassa alçada del pedestal, la de Puntallana és més desairosa, amb una copa massa petita per a una columna tan alta.

Fig. 9. Detall de la copa de la fig. 8.

Fig. 10. Detall de la copa de la fig. 8.

Fig. 8. Pila baptismal de la localitat de Puntallana.

Fig. 11. Detall motllurat de la fig. 8.

Fig. 12. Detall motllurat de la fig. 8.

Fig. 13. Detall motllurat de la fig. 8.

Peça núm. 3 (fig. 14 a 17).

- Localitat: Breña Alta
- Temple: Església de San Pedro
- Any de consagració: 1539
- Dades tècniques de la pila baptismal:

- * Alçada: 96 cm
- * Diàmetre de boca: 107 cm
- * Circumferència màxima: 336 cm
- * Alçada recipient: 36 cm
- * Alçada pedestal: 60 cm
- * Gruix de paret a la boca: 8 cm

* Decoració: vidrat plumbífer verd a l'exterior i blanc estannífer a l'interior. Decoració a base d'elements en relleu, motllurats i estampillats aplicats a la superfície de la peça. Aquests elements consisteixen en caps humans, parelles de claus (atribut de sant Pere) disposades en V, pinyes allargades, pinyes gruixudes, i altres motius vegetals de difícil interpretació (fig. 3 a, e, f, l, i n). A la part inferior de la copa es disposen nervadures diagonals mentre que en el pedestal o carret s'aprecien nervadures verticals entre caps humans i pinyes.

* Observacions: En relació a aquesta pila baptismal existeix el següent comentari fet en una publicació local: "*Pila bautismal hecha en barro y con espigas en relieve, la llamada Pila verde. Originariamente [estaba] en la iglesia de la Encarnación en Santa Cruz de La Palma, en la que fueron bautizados gran cantidad de Guanches [aborígens de les Illes] al término de la conquista...*"²⁸. A nosaltres no ens deixa d'estranyar aquesta observació en el sentit de que la pila pogués procedir d'un altre temple, quan ofereix en la seva decoració les claus de sant Pere i està ubicada en un temple a ell dedicat. Més aviat sembla que aquesta creença, que no sembla fonamentada, hagi tingut per origen alguna confusió, ja que la simbologia de la pila és ben eloqüent. Diguem també que per la seva forma i proporcions és la més formosa de les piles de La Palma, i que la gran amplitud de la boca que ostenta (330 cm de circumferència), permet sospitar que potser sigui la més gran de totes les existents ja que supera en 30 cm a la més gran fins ara referenciada, que amb els seus 300 cm era la de l'Hospital de San Lázaro de Sevilla.

28. CONCEPCIÓN, *op. cit.*, p. 34.

Fig. 14. Pila baptismal de la localitat de Breña Alta.

Fig. 15. Detall de la copa de la fig. 14.

Fig. 16. Interior de la copa de la fig. 14.

Fig. 17. Detall del pedestal de la fig. 14.

Peça núm. 4 (fig. 18 a 20).

- Localitat: Santo Domingo de Garafía
- Temple: Església de Nuestra Señora de la Luz
- Any de consagració: vers 1560
- Dades tècniques de la pila baptismal:

* Alçada: 92 cm

* Diàmetre de boca: 82 cm

* Circumferència màxima: 257 cm

* Alçada recipient: 28 cm

* Alçada pedestal: 64 cm

* Gruix de paret a la boca: 5 cm

* Decoració: vidrat plumbífer verd a l'exterior i blanc estannífer a l'interior. Decoració a base d'elements en relleu, motllurats, aplicats a la superfície de la peça. Aquests elements consisteixen en caps de querubí i gruixudes pinyes amb la seva tija, disposats, uns i altres, de forma alternativa en la copa. Estan separats entre si per curtes franges motllurades de disposició vertical. A la part inferior del dipòsit i al pedestal, hi ha nervadures diagonals en tota la seva longitud (fig. 3 b, f, m i n).

* Observacions: La data exacta de consagració d'aquest temple és desconeguda, però en els arxius parroquials consta que el 1560 tingué lloc el primer bateig realitzat²⁹. És molt possible, doncs, que aquest sagrament fos dut a terme en aquesta pila i, en qualsevol cas, també cal suposar que la consagració de l'església fos pròxima a aquesta data. Pel que fa la pila en si, podrien invocar-se alguns motius involutius, sinó pel seu caràcter general, sí per la menor densitat i varietat d'elements aplicats. Sembla conseqüent deduir que les piles de la primera meitat del segle XVI (Los Sauces, Puntallana i Breña Alta) amb decoració més variada i atapeïda, encara siguin hereves de la tradició inicial encetada a Sevilla en el segle XV, mentre que les de la segona meitat del segle (Garafía i Barlovento) mostrarien una evident davallada qualitativa.

Fig. 18. Pila baptismal de la localitat de Garafía.

Fig. 19. Detall de la copa de la fig. 18.

Fig. 20. Detall motllurat de la fig. 18.

Peça núm. 5 (fig. 21 a 24).

- Localitat: Barlovento
- Temple: Església de Nuestra Señora del Rosario
- Any d'inici del temple: 1581
- Dades tècniques de la pila baptismal:

* Alçada: 92 cm

* Diàmetre de boca: 86 cm

* Circumferència màxima: 270 cm

* Alçada recipient: 40 cm

* Alçada pedestal: 52 cm

* Gruix de paret a la boca: 5 cm

* Decoració: vidrat plumbífer verd a l'exterior i blanc estannífer a l'interior. Decoració a base d'elements en relleu, motllurats, aplicats a la superfície de la peça. Aquests elements consisteixen en petxines i pinyes disposades de forma alternativa vertical separades per franges motllurades també de disposició axial. A la vora de la boca, una franja motllurada recorre tot el perímetre superior. El pedestal, en forma de

29. Comunicació personal facilitada pel Rvnd. pare de la parròquia de Santo Domingo de Garafía.

carret de concavitat central molt acusada, està decorat amb pinyes disposades en dos estrats horitzontals. Cal destacar que aquesta pila no té nervadures, element linial motllurat present en les altres peces de la La Palma.

* Observacions: D'aquest temple coneixem l'any d'inici de la seva construcció, però no en sabem res de la seva consagració. Considerem, per tant, que havent-se iniciat el 1581, cap al 1600 hauria estat acabat. A títol orientatiu, esmentem que en el seu interior hi ha una fornícula revestida de rajola sevillana d'aresta comunament atribuïda al segle XVI, encara que aquest fet no sigui conclouent per precisar una cronologia gaire tancada. Sigui com sigui, la pila de Barlovento suggereix, a La Palma, el final d'una seqüència evolutiva que hauria començat el 1515 amb les de Los Sauces i Puntallana i acabat cap al 1600 amb aquesta obra. Diguem, de passada, que la copa d'aquesta peça està coberta d'una mena de pintura de color verd grisós que es desprèn fàcilment en fregar-la lleugerament, i apareix, dessota, el color verd característic d'aquestes obres.

Fig. 21. Pila baptismal de la localitat de Barlovento.

Fig. 22. Interior de la copa de la fig. 21.

Fig. 23. Detall de la copa de la fig. 21.

Fig. 24. Detall motllurat de la fig. 21.